

LEVICA

U POSTKRIZNOM KONTEKSTU

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

CENTAR ZA
DEMOKRATIJU

Levica u postkrižnom kontekstu

БЕОГРАД, 2013. 90ДНЕ

LEVICA U POSTKRIZNOM KONTEKSTU

IZDAVAČI

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG
Dositejeva 51, Beograd

CENTAR ZA DEMOKRATIJU
Fakultet političkih nauka
Jove Ilića 165, Beograd

ZA IZDAVAČA

Ana Manojlović

UREDNIK

Dr Zoran Stojiljković

LEKTURA I KOREKTURA
Marija Todorović

PREVOD

Biljana Majstorović

PROOFREADING

Grainne Boyle Orlić

DIZAJN I PRIPREMA ZA ŠTAMPU
Marko Zakovski

ŠTAMPA

Grafolik Beograd

TIRAŽ

300 komada

ISBN 978-86-83767-44-1

BEOGRAD, 2013. GODINE

MIŠLJENJA I STAVOVI U OVOJ PUBLIKACIJI PREDSTAVLJAJU STAVOVE AUTORA I NE ODRAŽAVAJU NEOPHODNO I ZVANIČNE
STAVOVE FONDACIJE FRIDRIH EBERT.

ANDRIJANA JOVANOVIĆ⁹⁷ I KSENIJA MARKOVIĆ⁹⁸

SOCIJALNA POLITIKA I MERE ZA SUZBIJANJE SIROMAŠTVA U REPUBLICI SRBIJI⁹⁹

Sažetak: *Iako u Republici Srbiji ne postoji jedinstvena, konzistentna i koherentna nacionalna strategija socijalnog razvoja, ostvarivanje razvoja u pojedinačnim oblastima započeto je reformskim procesom nakon 2000. godine u gotovo svim društveno-ekonomskim, političkim i socijalnim sferama. Uključivanje Srbije u evropske integracione procese podrazumeva ne samo usvajanje strateških dokumenata (Strategija za smanjenje siromaštva, 2003), već i njihovu sveobuhvatnu primenu, koja znatno doprinosi jačanju društvene kohezije i sposobnosti najugroženijih i marginalizovanih grupa građana da pomognu sami sebi, i u tom smislu preuzmu aktivnu ulogu kako bi zadovoljili potrebe na adekvatan i dostojanstven način. Cilj je da se predviđenim mera ma putem participativnog procesa podstakne podrška siromašnima na putu jačanja sopstvenih potencijala, obezbeđenja jednakog pristupa tržištu rada, obrazovanju, zdravstvenim i komunalnim uslugama, i pružanjem adekvatnog programa državne pomoći najugroženijim pojedincima i porodicama.*

Ključne reči: *socijalna politika, socijalni razvoj, socijalna zaštita, siromaštvo, socijaldemokratija, država blagostanja, socijalna uključenost, socijalna isključenost, socijalno odgovorna država.*

SOCIJALNI RAZVOJ - POJAM I DEFINICIJA

Tokom dvadesetog veka, usled razvijanja seta ljudskih prava (politička, ekomska i socijalna prava), koncept socijalnog razvoja koji predstavlja projekat sjedinjavanja i ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava postao je civilizacijska tekovina, nešto što bi svaki prosečni građanin poželeo i nešto čije postojanje nijedan prosečni građanin ne bi osporio.¹⁰⁰ Međutim koliko god koncept socijalnog razvoja postao civilizacijska vrednost i cilj, postoji razlika između shvatanja samog koncepta socijalnog razvoja, njegovih domena, a naročito u pogledu politike, tj. konkretne mere kojima se određeni stepen socijalnog razvoja ostvaruje. Tema ovog rada upravo će biti socijaldemokratski aspekt socijalnog razvoja, odnosno, kako socijaldemokratija definiše koncept socijalnog razvoja i kojim mera ma ga ostvaruje, sa posebnim aspektom na mere koje se koriste za suzbijanje siromaštva u društvu. Koncept socijalnog razvoja može se sagledati iz tri aspekta: iz aspekta države blagostanja, evropskog socijalnog modela i iz aspekta socijalne države. Ovo trodimenzionalno definisanje socijalnog razvoja služi kao matrica za definisanje i shvatanje pojma socijalnog razvoja u Srbiji, ali i konkrenih programa koji se odnose na sprovođenje adekvatne politike u borbi protiv siromaštva.

Ako govorimo o različitim shvatanjima koncepta socijalnog razvoja, prirodno je da počnemo od distinkcije koja postoji između dva pola političkog spektra: levice i desnice. Iako tema ovog rada nije distinkcija između levice i desnice, nemoguće je govoriti o jednom tako opštem pojmu

⁹⁷ Autorka je master politikološkinja i doktorandkinja (politikološki smer) na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Saradnica je u nastavi na predmetima Javna uprava, Lokalna uprava, Javne politike.

⁹⁸ Autorka je master politikološkinja i doktorandkinja (politikološki smer) na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

⁹⁹ Ovaj rad je rezultat seminara političke edukacije - *Akademija vrednosti i politika*. Tema seminara: *Javne politike i socijaldemokratski aspekt*, u organizaciji Fondacije Fridrich Ebert - kancelarije u Beogradu, Zrenjanin, maj 2013. godine.

¹⁰⁰ U prilog ovog tvrdnji, da je koncept razvoja postao civilizacijska vrednost i cilj, svedoće i brojni napori međunarodnih organizacija poput Ujedinjenih nacija da definisu, kako formu i sadržaj koncepta socijalnog razvoja, tako i konkretne mere i preporuke kako da se određeni koncept socijalnog razvoja ostvari. U daljem delu teksta će biti ponudena i definicija koncepta socijalnog razvoja Ujedinjenih nacija. Detaljnije o ovome videti na: [http://www.unrisd.org/80256B42004CCC77/%28httpInfoFiles%29/43BFA3387807E7E680257920004253C7/\\$file/ResAge10-14a.pdf](http://www.unrisd.org/80256B42004CCC77/%28httpInfoFiles%29/43BFA3387807E7E680257920004253C7/$file/ResAge10-14a.pdf)

kao što je socijalni razvoj, a da se ne počne sa različitim gledištem levice i desnice. Kako ističe Lukas u svom pojašnjavanju ove dihotomije dvadesetog veka: *postoji levičarski i desničarski način tumačenja onoga što se smatra kohezijom, diskriminacijom, pa i samom moći* (Lukas, 2006: <http://www.republika.co.rs/372-373/15.html>, pristupljeno: 10. maja 2013). Tako Lukas levicu definiše kao načelo ispravljanja (retifikacija), dok desnica predstavlja suprotstavljanje tom načelu (Lukas, 2006: <http://www.republika.co.rs/372-373/15.html>, pristupljeno: 10. maja 2013). U nameri da definiše levicu, Lukas ističe da su osnovna pitanja koja levica postavlja sledeća: *U čemu se sastoje neopravdane nejednakosti, i kako - kojim metodama i programima one mogu da se smanje ili uklone* (Lukas, 2006: <http://www.republika.co.rs/372-373/15.html>, pristupljeno: 10. maja 2013). U duhu ponuđenog načela ispravljanja (retifikacije) možemo shvatiti i koncept socijalnog razvoja. Socijalni razvoj u socijaldemokratiji se shvata kao projekat kome je osnovni cilj da se neopravdane nejednakosti smanje, a ukoliko je moguće i uklone, odnosno da se obezbedi jednakost životnih prilika.¹⁰¹

Nakon što smo dali viđenje socijalnog razvoja iz ugla socijaldemokratije, osvrnućemo se na uopšteniju definiciju socijalnog razvoja. U pitanju je definicija koju je dala Organizacija ujedinjenih nacija, gde se socijalni razvoj definiše kao skup strukturalnih promena koje se preduzimaju u cilju pronalaženja koherentnih i trajnih rešenja problema sa kojima se susreće društvo (Deklaracija Ujedinjenih nacija, 1969). To praktično znači da socijalni razvoj obuhvata društveno definisane ciljeve za određeni vremenski period i određivanje potrebnih sredstava da bi se ti ciljevi ostvarili. Kao deo društvenog razvoja, socijalni razvoj obuhvata promene koje se odnose na poboljšanje kvaliteta života ljudi, na stvaranje mogućnosti za zadovoljavanje, unapređenje i bogaćenje raznovrsnih i univerzalnih ljudskih potreba, na podizanje nivoa socijalne sigurnosti građana, na poboljšanje uslova produkcije i reprodukcije života, kao i na prevenciju i suzbijanje socijalnih problema. Prema ovoj definiciji suštinsko pitanje u konceptu socijalnog razvoja je poboljšavanje kvaliteta života pojedinca, tj. kojim mehanizmima društvo, odnosno država obezbeđuju pojedincu kvalitetniji život. Mehanizmi i načini poboljšanja kvaliteta života pojedinca postižu se kroz određenu državnu politiku, odnosno kroz konkretan oblik produkcije i redistribucije budžetskih sredstava. Upravo ova pitanja preraspodele i produkcije navode na zaključak da je u ostvarivanju socijalnog razvoja najveća uloga, a samim tim i odgovornost države. Socijalni razvoj predstavlja bitan segment ukupnog društvenog razvoja i pod njim se najčešće podrazumeva promena kvaliteta života ukupnog stanovništva. Iako je socijalna pozicija građana neupitno povezana sa ekonomskom pozicijom zemlje ne sme se se prenaglašavati ekonomска dimenzija. Osnovna ideja planiranja socijalnog razvoja je da se ekonomski rast prevede u bolji i kvalitetniji život pojedinca (Pejanović, 2008: 63).

U prilog ovoj tvrdnji, da se ne sme davati prednost konceptu ekonomskog razvoja nad socijalnim govorim i stav da *ideja i praksa socijalnog razvoja je nastala kao reakcija na prenaglašavanje značaja ekonomskog razvoja, a naročito uloge tržišnih mehanizama u prevazilaženju socijalnih problema i protivrečnosti. Većina koncepcija o socijalnom razvoju naglašava ravnotežu između ekonomskog i socijalnog razvoja i povezivanje ekonomskih i socijalnih ciljeva.* (www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/14-Vojin-Vidanovi%C4%87-Uticaj-organizacije-Ujedinjenih-nacija-i-njenih-agencija-na-koncept-socijalnog-razvoja.pdf). Ideja socijalnog razvoja se ostvaruje kroz određeni koncept socijalne politike. U socijaldemokratskom shvatanju socijalna politika se vidi kao sveobuhvatna oblast u kojoj se prepliće ostvarivanje, ne samo socijalnih prava, već i ekonomskih i političkih. Sa druge

¹⁰¹ Jednakost životnih prilika se zasniva na teoriji o principu jednakih šansi u društvu. Detaljnije u: Aleksander Petring, *Socijalna država i socijaldemokratija*, Friedrich Ebert Stiftung, Beograd , 2012, str. 25.

strane, kada govorimo o socijalnoj politici, kao što je već napomenuto ključno pitanje jeste raspodela sredstava. Za ovu tvrdnju postoje najmanje dva razloga. Prvo, socijalna politika je jedna od najvećih jedinica rashoda u budžetu neke zemlje. Drugo, svi građani su, posredno ili neposredno, pogođeni odlukama o socijalnoj politici. *Vizija boljeg kvaliteta života i civilizovanog društva po meri čoveka* predstavlja kako jednu od glavnih tema u programskim dokumentima, tako i osnovni cilj političkog delovanja socijaldemokratskih i socijalističkih partija (Marković, Stojiljković, 2007: 56). Ova vizija se javlja kao alernativa (neo)liberalnoj politici nekontrolisanog rasta i neusmerenog tehničkog i tehnološkog napretka. Kao odrednice boljeg kvaliteta života javljaju se pre svega, budućnost rada u novim uslovima, jednakost polova, reformisano obrazovanje, nova uloga nauke, kulture i umetnosti, ljudska prava i slobodno vreme. (Marković, Stojiljković, 2007: 56). Srž socijaldemokratskih ideja jeste stvarno učešće i participacija svih građana u političkom i društvenom životu (Petring, 2012: 13). Socijaldemokrati ističu da *bez društvene raspodele dobara, koju po pravilu organizuje država, nije omogućeno svim ljudima da ostvaruju prava i slobode* (Gombret, 2012: 104). Osnovni cilj i centralni zahtev koji su sebi postavile socijaldemokratske i socijalističke partije Evrope jeste ostvarenje pune zaposlenosti. Punu zaposlenost određuju na samo kao ekonomski, već i kao socijalni cilj (Gombret, 2012: 57-58). Pravo na rad se tumači ne samo kao osnovno ljudsko pravo, koje obezbeđuje materijalnu egzistenciju, već i kao preduslov za bilo kakav dalji napredak u ličnom i društvenom životu, jer rad to jest zaposlenje direktno utiču na sve dalje okolonosti življenja, kao i životne izbore. U uslovima današnje finansijske krize i krize evra koje prate povećana stopa nezaposlenosti u svim zemljama Evrope, kao centralno pitanje koncepta socijalnog razvoja, tj. nove socijalne politike postavlja se upravo borba protiv nezaposlenosti. Možemo zaključiti da je temelj svakog socijalnog razvoja u društvu upravo borba protiv nezaposlenosti. U skladu sa ovom tvrdnjom kao najveća prepreka u ostvarivanju socijalnog razvoja u jednom društvu javlja se siromaštvo, koje je opet posledica nezaposlenosti i nemogućnosti da se ostvari osnovno ljudsko pravo - pravo na rad. Siromaštvo takođe znatno onemogućava i dodatno otežava bilo kakav oblik društvene i političke participacije, što u krajnjoj instanci dovodi do povećanja nejednakosti. Stoga je neophodno da borba protiv siromaštva zauzme centralno mesto u kreiranju socijalnih mera i programa, a sve u cilju ostvarivanja socijalnog razvoja.

SOCIJALDEMOKRATSKA REŠENJA U AKTIVIRAJUĆOJ DRŽAVI BLAGOSTANJA

Država blagostanja neupitno predstavlja *temeljni trend socijaldemokratije, kojim ona oblikuje Evropu nakon Drugog svetskog rata i utemeljuje ono što se danas zove 'evropski socijalni model'* (Ružica, 2012: 13). I pored brojnih kritika i procesa razgradnje države blagostanja, koje su nastupile od strane neoliberalne opcije posle prve krize sedamdesetih godina, država blagostanja i dalje ostaje koncept kojem su privrežene partije evropske levice. Posle pomenute krize se postavilo pitanje u kolikoj meri socijalna davanja opterećuju nacionalnu privredu, odnosno koliki procenat namenjen socijalnim davanjima bužet jedne države može da podnese. Pokušavajući da daju odgovor na ovo pitanje, kao i na kritike koje dolaze od strane neoliberalne koncepcije, evropska levica je pristupila definisanju različitih predloga za reformu socijalne zaštite, zdravstvenog sistema, solidarnosti sa ugroženima i programima pomoći. Međutim kao *glavni stubovi socijalne politike* i dalje se pojavljuju sledeće stavke: državom zagarantovano socijalno osiguranje, zakonska prava na korišćenje socijalnih službi, nacionalna (javna) služba, uz postojanje delom privatnog sektora u ovoj oblasti, zakonsko obezbeđivanje naknade za nezaposlene, socijalne politika usmerena ka kategoriji zaštite marginalnih i ugroženih grupa, koja mora da obezbedi zdravstvenu zaštitu i pristojne uslove za stare, invalide i nezaposlene, i posebno razvijen sistem osnovnog državnog penzionog osiguranja (Marković, Stojiljković: 59). Na osnovu iznetog možemo zaključiti da su pitanja koja determinišu socijalnu politiku države

blagostanja sledeća: prvo, oblast *socijalnog osiguranja* - obezbeđeno svim građanima, drugo, oblast zdravstva - dostupnost zdravstvenih usluga kao i karakter zdravstvenog osiguranja, treće, zaštita ugroženih grupa - stari, invalidi, nezaposleni, i četvрто, penziono osiguranje - postojanje pre svega stabilnog državnog penzionog sistema osiguranja. U strukturi sistema socijalne sigurnosti značajno mesto pripada upravo pitanju zaštite ugroženih grupa, odnosno programima pomoći siromašnima koji se u Republici Srbiji ostvaruju u okviru socijalne zaštite i finansijske pomoći porodici. Delatnost socijalne zaštite podrazumeva preuzimanje mera za otklanjanje uzroka i ublažavanje posledica stanja i situacija u kojima postoji verovatnoća ili su se već ispoljile posebne teškoće u smislu zadovoljenja osnovnih životnih potreba pojedinaca, društvenih grupa i zajednica u celini (Vuković, 2009: 219). U takvim uslovima neophodna je delatnost društva merama socijalne zaštite i drugim aktivnostima, u smislu preuzimanja osmišljenih programa pružanja pomoći licima koja su pogodena određenim socijalnim problemima, kako bi se ona sposobila za preuzimanje svojih uloga i obezbedilo funkcionisanje u skladu sa važećim vrednosnim sistemom u društvu.

Predstavnici socijaldemokratije su jedini politički blok koji zagovara primarnu ulogu države i smatra da je njen glavni cilj rad u opštem interesu, a ne obezbeđivanje podrške nekim specifičnim (elitnim) interesnim grupama. Uloga države se ogleda u tome da ona predstavlja ključnog pružaoca i generatora javnih usluga sa jedne strane, ali i podržavaoca egalitarnih vrednosti, sa druge strane (Ružića, 2011: 248). I u ovom tumačenju, kada se govori o konceptu društvenog i političkog uređenja po merilima socijaldemokratije, država se vidi kao ključan akter u pružanju javnih usluga, uz poštovanje kriterijuma jednake dostupnosti tim uslugama. Na osnovu sagledanih karakteristika države blagostanja i socijalne politike zaključuje se da se kao jedna od najbitnijih odrednica indikatora socijalnog razvoja otvaraju pitanja socijalnog osiguranja, zdravstvenog osiguranja i penzionog osiguranja. Način uređivanja socijalnog, zdravstvenog i penzionog sistema koji podrazumeva da svi građani imaju pravo na ove usluge, odnosno da će im biti jednakost dostupne bez obzira na materijalno stanje je ono što razlikuje socijaldemokratski poredak od ostalih tipova uređenja. Može se reći da su ključne oblasti u kojima interveniše država uređena na osnovu socijaldemokratskih načela i vrednosti oblast rada i zapošljavanja, obrazovanja, zdravstva i stanovanja i socijalna zaštita siromašnih i nemoćnih.

Zaštita siromašnih nastaje iz potrebe i svesti društva da svaki pojedinac, porodica i lokalna zajednica mogu usled različitih uzroka dospeti u stanje da im je potrebna zaštita i pomoći radi prevazilaženja teškoća i zadovoljenja osnovnih potreba. Obezbeđenje minimuma socijalne sigurnosti vrši se na osnovu kriterijuma kojima se definiše siromaštvo, odnosno linija apsolutnog i relativnog siromaštva, koja određuje krug korisnika i nivo materijalnih davanja, pod uslovima koji se tiču uzroka i karaktera stanja socijalne potrebe. Sistem socijalne zaštite u Republici Srbiji usmeren je na sprečavanje uzroka koji mogu dovesti do socijalnih protivurečnosti i egzistencijalne ugroženosti najširih slojeva stanovništva. Pored prava koja se tiču materijalnih davanja, značajan deo pomoći u sistemu socijalne zaštite ostvaruje se preko raznovrsnih usluga i u saradnji državnih institucija i civilnog sektora. Generalno, reformisanje sistema socijalne zaštite nakon promena 2000. godine imalo je za cilj pružanje *pomoći porodici i pojedincu da ostvari minimalnu socijalnu sigurnost, i to pre svega merama aktivne socijalne politike i sprečavanjem svih oblika socijalne isključenosti i uspostavljanje minimalne mreže socijalne sigurnosti*. Promena uloge države i jačanje odgovornosti pojedinca predstavljali su osnove daljeg razvoja sistema socijalne zaštite koji se zasniva na zdravom finansiranju i racionalizaciji sredstava (Vuković, 2009: 222).

U savremenom svetu se, pogotovo nakon svetske finansijske i ekonomске krize, stvara veliki pritisak na socijalnu politiku, u smislu obimnosti njenih izdataka, efikasnosti i produktivnosti države u njenom sprovođenju. U tom smislu pod udarom krize socijalni transferi su bili prvi na udaru rezanja troškova usled narasle potrebe za smanjenjem javne potrošnje. Koncept socijalnog razvoja, kao što je već napomenuto, uvek podrazumeva određeni stepen državne intervencije u namjeri da se postigne određeni stepen socijalne sigurnosti građana. Ukoliko posmatramo institucionalni okvir i strukturu socijalnih država razlikujemo četiri oblika državne regulacije i usmeravanja. Prvi oblik čine različiti oblici socijalnog osiguranja koji se odnose pre svega na obezbeđivanje egzistencijanih uslova za život. U ovu grupu spada socijalno osiguranje u slučaju nezaposlenosti, rizika od siromaštva, bolesti ili invalidnosti. Drugi oblik čine socijalni servisi i usluge koje su besplatne ili sa subvencionisanim cenama od strane države. Ovde se pre svega misli na usluge u oblasti zdravstva, obrazovanja, socijalne zaštite koja je usmerena na najosetljiviju grupu stanovništva, odnosno na decu i stare. Treći oblik se tiče direktnе državne regulacije u oblasti radne sigurnosti i bezbednosti, zaštite na radu i standarde životne sredine. U ovim oblastima država se ne javlja samo kao neko ko uređuje pravila, već interveniše i u smislu regulacije cena. Četvrta oblast intervencije države se odnosi na uređivanje radnog odnosa i zapošljavanja. Tu se pre svega misli na mere zaštite od nezaposlenosti i obezbeđivanje uslova za novu zaposlenost (Stojiljković, 2010:54-55). Sistem socijalne zaštite u Republici Srbiji se u velikoj meri oslanja upravo na drugi model, koji podrazumeva pružanje besplatnih usluga u oblasti socijalnog i zdravstvenog osiguranja najosetljivijim grupama stanovništva. Predmet preostalog dela rada odnosi se na mere i programe koji podrazumevaju socijalno uključivanje i osnaživanje socijalno ugroženih društvenih grupa.

PROBLEM SIROMAŠTVA I CILJEVI SOCIJALNE ZAŠTITE

Reformisanje sistema socijalne zaštite i izgradnja adekvatnih programa socijalne pomoći siromašnima u Republici Srbiji u velikoj meri se oslanja na Strategiju za smanjenje siromaštva iz 2003. godine. Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji predstavlja srednjoročni razvojni okvir usmeren na smanjenje ključnih oblika siromaštva. To je nacionalni dokument koji sadrži analizu uzroka, karakteristika i profila siromaštva u Srbiji, kao i glavne strateške smernice za društveni razvoj i smanjenje broja siromašnih u narednim godinama. Aktivnosti predviđene Strategijom za smanjenje siromaštva usmerene su ka privrednom razvoju i rastu, sprečavanju pojave novog siromaštva usled restrukturiranja privrede i na brigu o tradicionalno siromašnim grupama. Osnovni strateški pravci koje podrazumeva Strategija odnose se na privredni rast i razvoj sa naglaskom na otvaranju novih radnih mesta, sprečavanje novog siromaštva kao posledica rekonstruisanja privrede i na primenu postojećih i definisanje novih programa, mera i aktivnosti direktno usmerenih na najsiromašnije i socijalno ugrožene grupe. Pokretanje ekonomskih aktivnosti i obezbeđenje međunarodne konkurentnosti domaće privrede predstavljaju preduslov povećanja društvenog proizvoda, otvaranje novih radnih mesta, podizanje zarada, stvaranje realnih izvora finansiranja javnih potreba, poboljšanje životnog standarda građana i smanjenje rizika siromaštva. Tržišna i reformska razvojna orientacija svakako da obezbeđuje pristup novoj ekonomiji rizičnim grupama, pri čemu je neophodna aktivnost državnih institucija (Nacionalne službe za zapošljavanje), lokalnih organa vlasti, angažovanje nevladinih organizacija i međunarodne zajednice u realizaciji aktivne politike zapošljavanja. Cilj svih ovih aktivnosti je da se započne dugotrajan proces ospozobljavanja najsiromašnijih i socijalno ugroženih grupa da izađu iz siromaštva, time što će im se razviti sposobnosti za novu ekonomiju, uz obezbeđeni minimalni standard života (Strategija, 2003:2). Mere koje primenjuje Republika Srbija u kreiranju socijalne politike posebno se odnose na rešavanje problema nezaposlenosti, odnosno ostvarivanja prava na rad. Primenom Strategije

za smanjenje siromaštva ostvaruju se uslovi za poboljšanje kvaliteta života najsniromašnijih građana Srbije, smanjenje društvenih nejednakosti i puno uključivanje u društveni život onih kojima je potrebna posebna podrška – nezaposleni, deca, stari, Romi, izbegli i interni raseljeni ljudi, osobe sa invaliditetom i samohrane porodice. Strategija za smanjenje siromaštva u Srbiji *polazi od siromaštva kao višedimenzionalnog pojma, koji pored nedovoljnih prihoda za zadovoljenje osnovnih životnih potreba, podrazumeva i aspekte vezane za ljudska prava kao što su nemogućnost zapošljavanja, neodgovarajući stambeni uslovi i neadekvatan pristup socijalnoj zaštiti, zdravstvenim, obrazovnim i komunalnim uslugama kao i neostvarivanje prava na zdravu životnu sredinu i prirodna bogatstva, pre svega na čistu vodu i vazduh* (Strategija, 2003: 1).

Problem siromaštva često se analizira u kontekstu socijalne isključenosti, odnosno socijalne uključenosti u jednom društvu ili šire. U tom smislu važno je razjasniti niz nejasnoća koje se javljaju u njihovom definisanju. Socijalna isključenost je proces u kojem su određene grupe stanovništva gurnute na marginu društva i nemogućnost njihovog potpunog učešća u društvu je posledica siromaštva, neadekvatnog obrazovanja ili drugih znanja, ili je rezultat diskriminacije. Suprotno od toga, socijalna uključenost predstavlja proces koji osigurava da stanovništvo koje je pod rizikom od siromaštva i društvene isključenosti dobije mogućnost i sredstva koja su neophodna za celovito učešće u ekonomskom, društvenom i kulturnom životu, i da dostigne životni standard i blagostanje koje se smatra uobičajenim u društvu u kojem žive. U skladu sa ovim određenjima, siromaštvo možemo definisati kao nedostatak sredstava i prihoda da se obezbedi standard života koji se smatra prihvatljiv za društvo u kome ljudi žive. Prelazak sa koncepta smanjenja siromaštva na koncept socijalne inkluzije u Republici Srbiji treba da bude motivisan opredeljenjem Vlade da sproveđe proces evropskih integracija i potrebom da se mere Vlade usklade sa politikama Evropske unije koje svakako vode delotvornijoj socijalnoj koheziji. Ovakav prelazak zasniva se na unapređenju kvaliteta života svih društvenih kategorija i sastavnji je deo evropskih integracija. Ulazak Republike Srbije u ugovorni odnos sa Evropskom unijom podrazumeva modernizaciju sistema socijalne politike, jačanje politike i procesa socijalnog uključivanja i glavne strateške mere važne za njeno sprovođenje. U tom smislu izdvaja se šest prioriteta: 1. promovisanje ulaganja u aktivne mere na tržištu rada i kreiranje specifičnijih aktivnih mera na tržištu rada; 2. obezbeđivanje pristupačnosti sistema socijalne sigurnosti za stanovništvo i inicijative za zapošljavanje; 3. poboljšanje pristupa najranjivijim grupama i sa rizikom od socijalne isključenosti dostoјnim prilikama za život, edukaciju i rad; 4. implementiranje napora za sprečavanje napuštanja školovanja i promovisanje lake tranzicije i škole na posao; 5. fokusiranje na eliminisanje siromaštva i socijalne isključenosti među decom; 6. davanje podstreka redukovaniju siromaštva i socijalne isključenosti kod imigranata i etničkih manjina (Vuković, 2005: 225). Kada se govori o socijalnoj uključenosti, Evropska unija želi da ostvari snažan uticaj u smanjivanju siromaštva i socijalne isključenosti tako što će pre svega učiniti svojim građanima dostupne resurse, prava i usluge koje su neophodne za punu participaciju u društvu; zatim aktivnom socijalnom uključenošću svih, i na kraju koordinisanjem mera socijalnog uključivanja, gde njihova realizacija prepostavlja uključenost svih nivoa vlasti ali i onih koji su neposredno pogođeni siromaštvom (Vuković, Arandarenko, 2011:128). U neposrednoj vezi sa sprovođenjem Strategije za smanjenje siromaštva često se napominju i naporci da se ciljevi i glavni pravci akcije usmere na poboljšanje socijalne uključenosti različitih grupa. Istočje se važnost učešća Srbije u postizanju evropskih ciljeva na polju socijalne kohezije i smanjenja socijalne isključenosti. To podrazumeva razvoj i usavršavanje institucionalnog okvira i metodologije koja treba da obezbedi uporedivost osnovnih pokazatelja stanja sa zemljama članicama Evropske unije, kao i onih koje se nalaze u procesu pristupanja Evropskoj uniji, i da obezbedi uvid u specifičnosti problema društvene uključenosti koji proističu iz osobenosti tranzisionog puta Srbije (Vuković, 2009: 233).

UMESTO ZAKLJUČKA

Ideja socijalnog razvoja može se ostvariti jedino u okvirima socijalno odgovorne države. Socijalno odgovorna država nastaje kao reakcija na kritiku države blagostanja, koja dolazi iz redova desnice, ali i kao realna potreba društva kojima se socijalna politika preusmerava u mere integracije na tržištu rada. Ovaj novi model mora da zadovolji dva kriterijuma: kriterijum ekonomičnosti i efikasnosti, i kriterijum jednakosti. Prvi kriterijum podrazumeva da socijalni transferi ne smeju biti preveliko opterećenje za budžet, odnosno privredu. Drugi kriterijum podrzumeva stvaranje elementarnih uslova za ostvarivanje jednakih društvenih šansi. Jednakost se ogleda kroz dostupnost i mogućnost korišćenja javnih usluga poput zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite. Siromaštvo, kao najveća prepreka socijalnoj koheziji značajno umanjuje efikasnost tržišta i stvara zavisnost od državne pomoći. Podizanje lične odgovornosti, ograničenje novčanih naknada i reformisanje programa državne pomoći siromašnjima, predstavlja opštu karakteristiku koncepta novog modela socijalno odgovorne države, kao unapredjene verzije zaštitne, odnosno države blagostanja. Ovako vođenom politikom Republika Srbija bi se približila evropskim zemljama, kao svom prioritetsnom nacionalnom strateškom cilju, smanjila jaz sa Evropom u svim ekonomsko-socijalnim kategorijama i ostvarila ekonomski, socijalni i društveni napredak i razvoj.

LITERATURA:

1. Deklaracija o socijalnom razvoju i napretku, GS OUN, br. 2542, 1969.
2. Gombret Tobias, (2012), *Osnove socijaldemokratije*, Friedrich Ebert Stiftung, Beograd.
3. Marković Brana, Stojiljković Zoran, (2007), *Socijaldemokratija i socijaldemokratske stranke*, Službeni glasnik, Beograd.
4. Pejanović Snežana, (2008), *Socijalna politika*, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, CIDD, Beograd.
5. Petring Aleksander, (2012), *Socijalna država i socijaldemokratija*, Friedrich Ebert Stiftung, Beograd.
6. Ružica Miroslav, (2011), *Budućnost evropske socijaldemokratije*, u: *Ustav i demokratizacija u procesu transformacije*, Fakultet političkih nauka i Udruženje za političke nauke, Beograd.
7. Ružica Miroslav, (2012), *Izazovi evropske levice: beleške o socijalnoj demokratiji i radikalnoj i estremnoj levici*, Politikon, br. 1, Novi Sad.
8. Stojiljković Zoran, (2010), *Karakter i funkcije države*, u: Zoran Stojiljković (ur) *Savremena država: strukture i socijalne funkcije*, Konrad Adenauer i Fakultet političkih nauka, Beograd.
9. Strategija za smanjenje siromaštva, (2003).
10. Vuković Drenka, (2005), *Socijalna sigurnost i socijalna prava*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd.
11. Vuković Drenka, (2009), *Socijalna sigurnost*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd.
12. Vuković Drenka, Arandarenko Mihail, (2011), *Socijalne reforme – sadržaj i rezultati*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd.
13. <http://www.fpn.bg.ac.rs/wp-content/uploads/14-Vojin-Vidanovi%C4%87-Uticaj-organizacije-Ujedinjenih-nacija-i-njenih-agencija-na-koncept-socijalnog-razvoja.pdf>
14. [http://www.unrisd.org/80256B42004CCC77/%28httpInfoFiles%29/43BFA3387807E7E680257920004253C7/\\$file/ResAge10-14a.pdf](http://www.unrisd.org/80256B42004CCC77/%28httpInfoFiles%29/43BFA3387807E7E680257920004253C7/$file/ResAge10-14a.pdf)
15. <http://www.republika.co.rs/372-373/15.html>

ANDRIJANA JOVANOVIĆ* AND KSENIJA MARKOVIĆ**

SOCIAL POLICY AND MEASURES TO CURB POVERTY IN THE REPUBLIC OF SERBIA***

Abstract: Despite the fact that the Republic of Serbia lacks a single, consistent and coherent national strategy of social development, thanks to the reform process that was launched in almost all socio-economic, political and social spheres after the year 2000, development has been achieved in certain individual areas. Serbia's inclusion in the European integration process entails not only the adoption of strategic documents (Poverty Reduction Strategy, 2003), but also their comprehensive implementation, which would significantly contribute to the strengthening of social cohesion and the ability of the most vulnerable and marginalised groups of citizens to help themselves and assume to that effect a more active role in order to be able to meet their own needs in an adequate and dignified manner. The goal is to use the envisaged measures via the participatory process to foster support for the poor on the road towards their own empowerment, and to ensure equal access to the labour market, education, health care and utility services through the provision of an appropriate government aid programme designed for underprivileged individuals and families.

Keywords: social policy, social development, social welfare, poverty, social democracy, welfare state, social inclusion, social exclusion, socially responsible government.

*The author holds a Master's degree in politicology and she is a Ph.D. candidate (in politicology) at the Belgrade University Faculty of Political Sciences. She is a teaching associate for the following subjects: Public Administration, Local Administration, Public Policies.

**The author holds a Master's degree in politicology and she is a Ph.D. candidate (in politicology) at the Belgrade University Faculty of Political Sciences.

***This paper is a result of a political training seminar titled: Value and Policy Academy on the following topic: Public policies and social democratic aspect, which was organised by the Friedrich Ebert Foundation office in Belgrade and held in Zrenjanin in May 2013.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

329.14(4)"20"(082)

321.7(4)"20"(082)

316.334.3(4)"20"(082)

LEVICA u postkriznom kontekstu / [urednik
Zoran Stojiljković ; prevod Biljana
Majstorović]. - Beograd : Friedrich Ebert
Stiftung, 2013 (Beograd : Grafolik). - 226
str. : ilustr. ; 25 cm

Deo teksta uporedno na srp. i engl. jeziku. -
Tiraž 300. - Str. 5-10: Levica u traganju za
odgovorima na izazove krize / Zoran
Stojiljković i Ana Manojlović. - Napomene uz
tekst. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-83767-44-1

а) Левица - Европа - 21в - Зборници б)
Демократија - Европа - 21в - Зборници с)
Политичке науке - Европа - 21в - Зборници
COBISS.SR-ID 203037964